

УКРАЇНЦІ ЗА КОРДОНОМ: ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ¹

Віра ДОДОНОВА

orcid.org/0000-0002-4282-5495

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії та міжнародної комунікації

Національного університету біоресурсів та природокористування

email: dodonovav@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено виявленню новацій в ідентифікаційних повсякденних практиках українців, що з'явилися внаслідок адаптації до іншого соціального середовища та вимушеної міжкультурної комунікації. Проаналізовано результати фокусованого інтерв'ю з 35 українськими переселенцями в Німеччині, Італії, Великій Британії, Франції, Чехії, Польщі, Нідерландах, Словаччині, США. Зроблено висновок, що українська ідентичність за кордоном формується навколо мови, культури, традицій, родинних цінностей і бажання гідно презентувати свою країну.

Ключові слова: соціальні практики, повсякденність, Європа, Україна, міжкультурна комунікація, переселенці, ідентичність, цінності.

Постановка проблеми. Для з'ясування магістрального напрямку цивілізаційної ідентичності, який має лежати в площині визначення Україною свого місця в сучасному глобалізованому світі, не можна нехтувати міжкультурною комунікацією України та країн Східної і Центральної Європи. Справжня міжкультурна комунікація дає можливість виявити спільні ціннісні установки, світоглядні позиції, традиції. Спільними в цьому контексті є такі значущі для європейців цінності, як ідея єдності людства, повага прав та життя кожної людини, свобода, терпимість, справедливість, солідарність, турбота про навколишнє середовище тощо. Це сприяє збільшенню простору справедливості й зменшенню нерівності, а також утвердженню ідеалів взаєморозуміння,

терпимості й солідарності між усіма цивілізаціями, народами та культурами.

Культурне розмаїття українського суспільства спонукає кожного індивіда до конструктивної взаємодії, формування в собі позитивного ставлення до представників інших етносів, до розвитку знань про культури, що його оточують. Міжкультурна комунікація має справу з розумінням та порозумінням, що означає розуміти чуже і водночас бути зрозумілим для інших.

У сучасному глобалізованому світі міжкультурна комунікація та міжкультурна чутливість стають важливими навичками для успішної комунікації і співпраці, в чому могли на власному досвіді переконалися мільйони українців, які вимушені були покинути батьківщину внаслідок російської агресії.

¹ Статтю підготовлено в межах виконання науково-дослідної роботи «Міжкультурна комунікація в соціальних практиках як фактор формування цивілізаційної ідентичності українців у повоєнний період» (№ держреєстрації 0124U001461).

За даними Міністерства економіки, з початку 2025 року до країн Європи виїхали понад 100 тис. українців, а від початку війни – 6,9 млн. наших громадян. За період з 2022 по 2024 р., за даними Державної прикордонної служби України, понад 3 млн. українців виїхали й досі не повернулися. За інформацією Агентства ООН у справах біженців, станом на 17 квітня 2025 року у світі налічується 6,918 млн. громадян України зі статусом біженця. З цієї кількості 6,358 млн. перебувають у європейських країнах, а ще 560 тис. – за межами Європи. Наразі спостерігається незначний відтік людей з України порівняно з періодом до 2024 року [11]. Українці, інтегруючись у життя інших країн, демонструють власну міжкультурну чутливість, роблячи свій внесок у толерантне співіснування різних держав.

Для українських переселенців життєво необхідними стали нові соціальні практики, що передбачають здатність розпізнавати й адекватно реагувати на культурні відмінності, поважати традиції, цінності та спосіб життя представників різних етносів. Розвивати цю чутливість – значить вчитися слухати й чути співрозмовника, ставитися до його культурного контексту без упереджень і стереотипів. Міжкультурна комунікація та міжкультурна чутливість допомагають уникати непорозумінь, запобігати конфліктам і будувати довірливі стосунки між країнами. Міжкультурна комунікація розширює світогляд, сприяє гнучкості й толерантності у спілкуванні. Розвиваючи чутливість до інших культур, українська спільнота краще розуміє навколишній світ, глибше усвідомлює власну культурну ідентичність – її унікальність, багатство й цінність.

Аналіз досліджень та публікацій.

В своєму емпіричному дослідженні ми будемо спиратися на праці таких класиків соціології, як П. Бергер, П. Бурдьє, М. Вебер, Г. Гарфінкель, Н. Еліас, Е. Гіденс, І. Гофман, Т. Лукман, Г. Райл, А. Реквіц [21], М. Полані [20], Т. Парсонс, П. Штомпка [28], А. Шюц та ін. Повсякденне життя особистості в них подавалось як процес, що розгортається у звичайних загальновідомих ситуаціях на базі самоочевидних очікувань. Концептуалізації поняття соціальних практик розроблялися в межах структуралістського конструктивізму П. Бурдьє, структурації Е. Гіденса, етнометодології Г. Гарфінкеля та ін. В українському гуманітарному просторі проблема соціальних практик порушувалася Н. Баліч [4], І. Губеладзе, Я. Зоською, Н. Коваліско, О. Кочубейник, К. Настоящою [19], Г. Носовою [22], Б. Поповим [22], Т. Титаренко, В. Тарасенко, В. Фадеєвим [22], В. Філіпчук [23], К. Черемних, С. Яремчук та ін. Вони розглядали типології соціальних практик залежно від тематики і спрямованості дослідження. Зокрема, ідентифікаційні практики, тобто соціальні практики, спрямовані на ствердження власної ідентичності, досліджувалися В. Артюхом [1], А. Астаф'євим [2], А. Бадан [3], Т. Бевз [5], Г. Богданович [6], І. Ващинською [8], І. Вільчинською [9], Н. Глебовою [10], О. Дедуш [12], Л. Джаббаровою [13], В. Додоновою [15], О. Зорич [5], А. Зуйковською [5], В. Крисаченком [17], Л. Хашиєвою [25], Л. Чорною [26], В. Шеховцовою-Буряновою [27] та ін.

Методологія дослідження. Для вивчення міжкультурної комунікації, міжкультурної чутливості та цивілізаційної ідентичності громадян України скористуємося теорією соціальних практик,

яка розроблялась названими вище дослідниками. Насамперед варто зазначити множинний характер використання цієї категорії, що є результатом переходу від моністичного розуміння практики до плюралістичного розуміння соціальних практик. Як зазначає М. Бойченко, «в українській філософії більшою мірою вже подолано марксистську спадщину просвітницького тлумачення практики як єдино можливої і єдино правильної практики – практики всесвітньо-історичного процесу, який полягає в суспільному матеріальному виробництві, у якому задіяні всі і все» [7, с. 118]. Таке подолання пов'язано з тим, що кінці 70-х років ХХ століття змінюється світоглядна парадигма в суспільних науках: моністичне розуміння реальності змінюється плюралістичним баченням світу. Саме такий підхід уможливив усвідомлення багатоманіття соціальних практик і аналіз кожної з них [24].

Соціальні практики сьогодні розуміються як засоби освоєння і перетворення світу «соціального» завдяки системі дій і взаємодій. На думку Н. Баліч, «у сучасних джерелах феномен соціальних практик описують як: 1) сукупність прийнятих у культурі (традиційних) способів діяльності або дію «за звичкою», дотримання правила, поведінку, що має ритуальний характер; 2) форму соціальної активності, процес-діяльність, що має перетворювальний соціальний характер; 3) функцію-діяльність, спрямовану на буття позитивного соціального досвіду й реальної дії в суспільстві; 4) конкретні соціальні інститути (технології реалізації)» [4, с. 70].

Залежно від суб'єкта виокремлюють три рівні соціальних практик, а саме: 1) соціальні практики індивідів

в повсякденній діяльності, 2) соціальні практики груп і спільнот, 3) соціальні практики інститутів і організацій. Так, першим рівнем соціальних практик є рутинні акти практичних дій індивідів у повсякденному житті. На перший план тут висувуються міжособистісні стосунки в певних соціальних спільнотах, суб'єктами практик стають окремі індивіди. Другий і третій рівні пов'язані з функціонуванням соціальних груп та соціальних інститутів. На цих рівнях варто говорити про соціальні практики як системи стійких, масовидних дій, що уможливаються завдяки взаємоорієнтованій рольовій поведінці акторів, які забезпечують функціонування відповідних соціальних інститутів [14].

Зрозуміло, що соціальні практики не є чимось застиглим, вони динамічні: індивід протягом життя може використовувати як формальні, так і неформальні соціальні практики в межах одного інституту, соціальних статусів і ролей.

Виходячи з теорії соціальних практик, нами проведено інтерв'ювання українців, які виїхали за кордон у зв'язку з російсько-українською війною. Було опитано 35 респондентів із різних країн Європи (Німеччини, Італії, Великої Британії, Франції, Чехії, Польщі, Нідерландів, Словаччини), а також зі США. В ході інтерв'ю ми намагалися визначити роль міжкультурної комунікації в соціальних практиках для становлення цивілізаційної ідентичності українців під час війни.

При цьому були сформувані такі робочі гіпотези:

1. Завдяки міжкультурній комунікації, яка реалізується в сучасних соціальних практиках, можна сформувані цивілізаційну ідентичність громадян України в повоєнний період

2. Міжкультурна комунікація формує нові соціальні практики ідентифікації українців.

3. Війна формує нові соціальні практики українців.

4. Війна в Україні формує нове ставлення до української культурної і політичної спадщини.

5. Діалог громадянських суспільств європейських країн з українським суспільством змінить та реконструює соціальні інститути українського суспільства.

6. Під впливом війни та міжкультурної комунікації може відбутися кардинальна переоцінка цінностей українців.

Проведене опитування демонструє рівень впливу європейських соціальних практик на соціальні практики, що запроваджені в Україні. Детальному аналізу зібраної під час фокусованого інтерв'ю інформації планується присвятити серію статей, присвячених різним соціальним практикам українців, збагачених міжкультурною комунікацією.

Метою статті є виявлення новацій в ідентифікаційних повсякденних практиках українців, що з'явилися внаслідок адаптації до іншого соціального середовища та вимушеної міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Однією з проблем, що постала перед українськими переселенцями за кордоном, є проблема збереження своєї національної ідентичності. Опинившись в іншомовному, багатонаціональному, полікультурному середовищі кожна людина мала переглянути для себе власну ієрархію ідентичностей. В ході інтерв'ю дослідники намагалися з'ясувати: які саме соціальні практики зумовлюють ідентичність українців? Які практики самоідентифікації за кордоном респонденти обрали для себе: мову, одяг, рекламу культурних здобутків українців? Які практики ідентичності місцевих жителів вони вважають актуальними для українців?

Таблиця 1.

Повсякденні практики культивування української ідентичності

<i>Що працює добре</i>	<i>Що працює погано</i>
Мова та спілкування	Мова та комунікація
<i>Спілкування українською мовою в усіх сферах життя.</i>	<i>Спілкування російською між собою на публіці.</i>
Символіка та стиль	Символіка та стиль
<i>Сучасна символіка: вишиванки у повсякденному житті, браслети, наліпки, сучасний патріотичний дизайн</i>	<i>Нав'язування та надмірність: агресивна агітація; одяг, як основний ідентифікатор (викликає зворотну реакцію)</i>
Культура та мистецтво	Культура та мистецтво
<i>Сучасний формат: популяризація української музики, кіно, сучасного дизайну та мистецтва.</i>	<i>Незрозуміла класика: спроби рекламувати класичних письменників як основний продукт (це важко для сприйняття).</i>
Поведінка та цінності	Поведінка та цінності
<i>Ввічливість та освіченість: ламання стереотипів через високий рівень культури.</i>	<i>Недипломатичність та неправда: приховування проблем (наприклад, корупції); нещирість.</i>

Інформаційна політика	Інформаційна політика
<i>Відкритість та правда: бути відкритим – чесно говорити про війну та її наслідки</i>	<i>Ігнорування складних тем, створення ілюзії ідеального життя</i>
Суспільна свідомість	
<i>Відповідальність бути законослухняним, проявляти екологічну свідомість</i>	
Інтерактивність	
<i>Залучення: розповідати іноземцям про традиції та історію в цікавій формі, залучати до досвіду</i>	

Природно, що для переважної більшості українців за кордоном найважливішим маркером своєї ідентичності попри все є мова (Табл. 1). Спілкування українською в повсякденному житті, розповіді про українську культуру, історію і традиції – все це стає природною потребою наших громадян за кордоном, що й допомагає їм залишатися пов'язаними з Батьківщиною навіть на відстані. Не менш важливу роль відіграє і символіка: одяг із гербом або прапором, браслети й аксесуари в національних кольорах, використання вишиванок на свята. Зазначимо, що дехто визнає: лише війна спонукала їх свідомо використовувати українську мову в житті. Переважна більшість українців підкреслює, що розуміє свою відповідальність у побудові позитивного образу своєї країни. Чемна й гідна поведінка в повсякденному житті, дотримання законів, повага до прав інших – усе це допомагає долати стереотипи й руйнувати упередження про «некультурність» українців.

Так, респондентка, яка проживає в Іспанії (Кастельон де Ла Плана, жін., 37 років, за кордоном 7 місяців), говорить про злам стереотипів щодо українців: «Я не звикла до агітацій

та несення символіки перед собою, але своїми вчинками не роблю злу репутацію своїй країні. В мене завжди правильно запаркована машина, де видно прапор та номери України, при відвідуванні різних заходів, веду себе як чемна та освічена людина. При заповненні документів українців вважають неосвіченими та некультурними людьми, тому ламаємо стереотипи про нас, показуємо освіченість, культурність, знання мов, що навіть жінка з трьома дітьми має вищу освіту, а не 9 класів, як очікували тут».

У країнах переселення українці прагнуть розповідати про свою культуру, відкриваючи правду про війну та власний народ. Хоча поширення інформації про класичних українських митців викликає труднощі, музика, сучасний дизайн і культурні події української діаспори привертають значно більше уваги й видаються більш зрозумілими.

Респондентка з Іспанії (жін., артистка, освіта вища) підкреслює, що «відкривати Європі правду про суть війни – важкою своїм завданням як українки. Одяг не працює – зворотна реакція вже на третьому році війни, реклама культурних здобутків? Поширювати інформацію

про українських письменників в Іспанії – справа безнадійна, це треба було робити сторіччя тому. Але музика й сучасний дизайн – норм. Бути ввічливим, уважним до особливостей оточуючих. Розповсюдження досягнень української культури вважаю абсолютно правильним кроком для подолання стереотипів щодо спрощеності української культури».

Респондентка з Німеччини (Мюнхен, жін., 30 років, освіта вища інженерна, за кордоном 1,5 року) наголошує на «шануванні національних героїв, історичної пам'яті, родинних цінностей. Важливим є культурний обмін і популяризація мистецтва. Популяризація українських традицій серед іноземців, розповсюдження інформації про культуру та історію України».

Респондентка з Німеччини (Вольгаст, жін., 27 років, за кордоном з квітня 2022 року) вказує: «Найпоширеніші все ж таки мова, символіка (синьо-жовті браслети, стрічки, тату, наліпки на авто). Я особисто, працюючи барменом, одягаю футболки / худі з прапором або гербом України. Також часто ношу браслет з гербом. Цього вистачає, щоб німці розуміли, що я саме українка».

Наступна респондентка, так само з Німеччини (жін., 38 років), зазначає: «Ідентичність українців – це прийняття традицій, культури, мови, політичних поглядів, а також цінностей спільноти. Щодо практик ідентичності – це спілкування українською мовою та дотримання вищезазначених пунктів».

Респондент з Польщі (Краків, чол., 20 років, за кордоном 2 роки) зауважує: «Соціальні практики, що повинні зумовлювати ідентичність українців, такі: виховання національної свідомості,

активна участь у політичному житті, участь у громадянському житті своєї територіальної спільноти, допомога вразливим верствам суспільства, підтримка ініціатив розвитку національної культури та ін. З іншими українцями, яких багато в Кракові, спілкуюся винятково українською. Часто вдягаю вишиванку. Беру участь у національно-патріотичному житті української громади. Всіляко підкреслюю свою належність до великого українського народу. Для поляків характерні патріотизм, повага до національної історії та культури, турбота про історичні пам'ятки, зокрема в Кракові. Захист своєї історичної пам'яті. Цього недостатньо в українців».

Респондентка з Німеччини (Мюнхен, жін., 20 років, вчителька англійської мови, за кордоном 3 роки) відзначає: «Ідентичність українців формують такі практики, як збереження та популяризація мови, традиційні святкування, волонтерство, патріотизм, взаємодопомога. Я використовую українську мову, популяризую українську культуру серед знайомих, підтримую українських виробників та ношу вишиванку на свята».

Респондент з Німеччини (Мюнхен, чол., 20 років, здобуває юридичну освіту, за кордоном 3 роки) наголошує: «Ідентичність українців базується на мові, культурі, історичній пам'яті. Я розмовляю українською мовою, беру участь у культурних подіях української діаспори. Практики ідентичності місцевих жителів, які вважаю актуальними для українців: організованість, повага до закону, екологічна свідомість, культура толерантності».

Наступна респондентка з Німеччини (Мюнхен, жін., 34 роки, за освітою

маркетолог, за кордоном 1 рік) говорить: «Для мене важливими практиками, що формують мою українську ідентичність, є мова та традиції. Тут, у Німеччині, я активно підтримую українську мову, особливо у спілкуванні з іншими українцями та під час участі в культурних заходах. Одяг і символіка також є частиною моєї ідентичності: я часто ношу українську вишиванку на свята й намагаюся популяризувати українську культуру через соціальні мережі. Що стосується місцевої ідентичності в Німеччині, я помітила, що тут велика увага приділяється повазі до особистості, національних і культурних відмінностей. Люди часто акцентують на вивченні мови та інтеграції, що вважається важливим для збереження ідентичності при житті в іншій країні».

Ще одна респондентка з Німеччини (Мюльхайм-на-Рурі, жін., 58 років, освіта вища, за кордоном 3 роки), відповідаючи на запитання про практики, що зумовлюють ідентичність українців, зазначає: «Родинні відносини, підприємництво». Про практики ідентифікації українців за кордоном відмічає таке: «За кордоном – це мова, культура, хочеться більше розповісти про Україну. Подобається в німцях їх повага до себе, до своїх цінностей, і разом з цим – мультикультурність, повага до інших. Українці позбавляються зараз свого комплексу меншовартості – і це прекрасно. Треба не боятися публічно говорити про свої недоліки, про корупцію. Бо тільки тоді можна щось змінити на краще».

Респондентка з Німеччини (Мюнхен, жін., 55 років, освіта вища юридична, за кордоном 3 роки) стверджує: «Для мене важливими практиками, що формують мою українську ідентичність, є мова та

традиції. Тут, у Німеччині, я активно підтримую українську мову, особливо у спілкуванні з іншими українцями та під час участі в культурних заходах. Одяг і символіка також є частиною моєї ідентичності: я часто ношу українську вишиванку на свята і намагаюся популяризувати українську культуру через соціальні мережі. Щодо місцевої ідентичності в Німеччині я помітила, що тут велика увага приділяється повазі до особистості, національних і культурних відмінностей. Люди часто акцентують на вивченні мови та інтеграції, що вважається важливим для збереження ідентичності при житті в іншій країні».

Респондент з Великої Британії (Лондон, чол., 35 років, освіта вища біологічна, за кордоном 1,5 року) вважає: «Мій досвід показує, що найкращий спосіб ідентифікації себе за кордоном – це передусім мова, але крім того, різноманітні засоби культурної ідентичності: музика, символіка, відвідування масових зібрань українців за кордоном. У моєму випадку, музика стала способом спілкування і ознайомлення іноземців з українською культурою та історією».

Респондентка з Італії (Мачерата, жін., 21 рік, за кордоном 1 рік) виокремлює важливі елементи, що формують ідентичність: «Громадянська активність, волонтерство, історія, мова, традиції та культура. На свята я вдягаю вишиванки, повісила український прапор на стіні, збираюся на українські демонстрації за для розмов українською. Культ сім'ї (сімейні зібрання, повага до старших, спадковість традицій), поважне ставлення до своїх міст (відновлення старовинних будівель та інтеграція їх у сучасний простір)».

Інша респондентка з Італії (жін.,

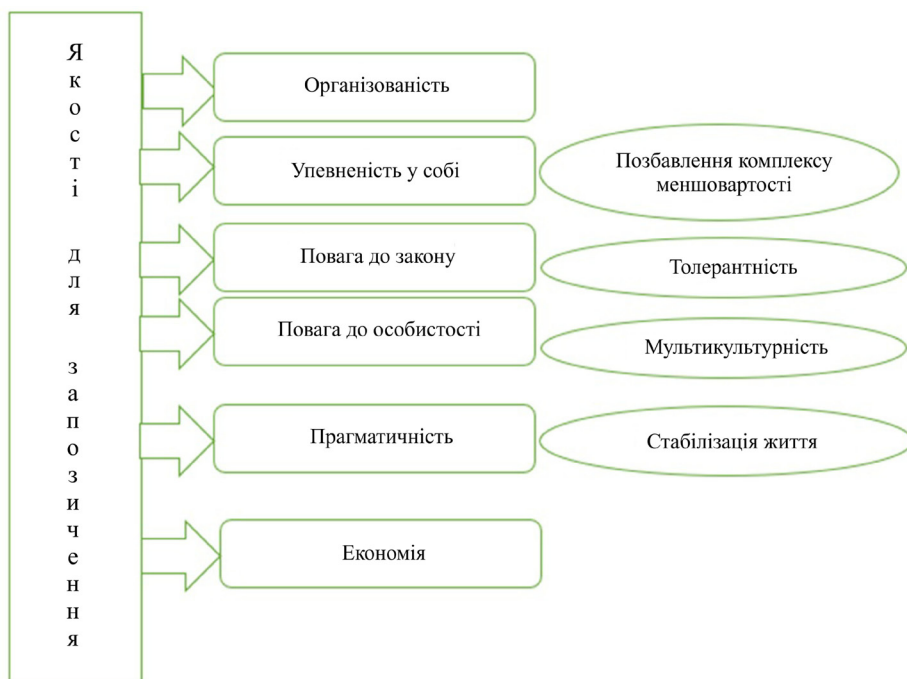
50 років, за кордоном з 1999 року) нато-мість зауважує: «На жаль, почала заново вивчати українську мову тільки після повномасштабного вторгнення в Україну в 22 році. Ніяких практик ідентичності за кордоном, хіба що постійно нагадую своїм знайомим, що в мене в країні йде війна».

Порівнюючи себе з європейцями (Табл. 2), українці цінують

прагматичність, економність, толерантність і порядок, якими славляться німці й представники інших народів ЄС. Багато хто зазначає, що ці риси варто переймати й розвивати в Україні для її подальшої стабілізації. Разом з тим українці пишуться своєю єдністю, волелюбністю, прагненням до демократії і справедливості – цінностями, що об'єднують їх із європейськими партнерами.

Таблиця 2.

Властивості європейців, що бажають запозичити українці

Загалом війна і міграційний досвід глибоко вплинули на українців, змусивши багатьох переосмислити власні цінності. У цій зміні відчутний процес поступового позбавлення комплексу меншовартості: українці дедалі більше цінують свою мову й традиції, відкрито говорять про проблеми і одночасно готові вчитися в інших народів.

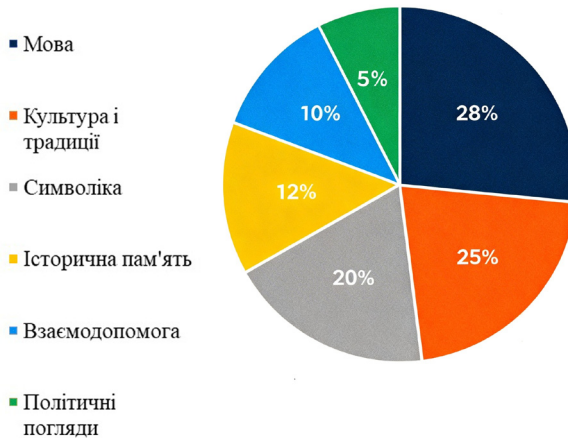
Резюмуючи сказане вище, зазначимо,

що, живучи за кордоном, неможливо уникнути певних викликів та різноманітних проблем. Основним викликом українській ідентичності стає те, що українці за кордоном спілкуються переважно російською мовою, а це свідчить про непослідовність практик і негативно впливає на збереження української ідентичності. До того ж у європейців, без участі росіян, існує стереотип про

українців як неосвічених чи некультурних людей (зокрема, під час заповнення документів, на роботі тощо), який доводиться долати власною поведінкою та досягненнями. Ще одним викликом для українців за кордоном стає відсутність на державному рівні стратегії

просування української культури, адже рекламування творів українських письменників та здобутків української історії не дає очікуваних результатів, а популяризація культурних надбань потребує сучасних підходів.

Діаграма 1
Компоненти, що формують українську ідентичність

Пояснення до Діаграми 1:

- **мова (28%)** – найважливіший маркер ідентичності, що об'єднує українців в єдину культурну спільноту;
- **культура та традиції (25%)** – вишиванки, святкування, народні звичаї та кухня;
- **символіка (20%)** – видимі прояви належності: прапори, браслети, наліпки, вишиванки;
- **історична пам'ять (12%)** – спільна історія, національні герої, пам'ять про події;
- **взаємодопомога (10%)** – волонтерство та підтримка один одного, особливо в складні часи;
- **політичні погляди (5%)** – єдність щодо європейського вибору та захисту державності.

Наведені цифри наочно демонструють, що українська ідентичність за кордоном – це комплекс активних дій, де мова, культура та повсякденна ввічлива поведінка є набагато ефективнішими інструментами, ніж агресивна символіка.

З огляду на все сказане вище можна стверджувати, що сучасна українська ідентичність будується не на агресивній пропаганді, а на живому спілкуванні, впровадженні символіки у повсякденність, сучасних культурних продуктах, високій особистій культурі та щирості, навіть у розмові на найскладніші теми.

Висновки. Аналіз відповідей респондентів на запитання фокусованого інтерв'ю дає підстави стверджувати, що українська ідентичність за кордоном формується навколо мови, культури,

традицій, родинних цінностей і бажання презентувати свою країну гідно. Більшість опитаних підкреслює важливість власної поведінки й культурної інтеграції без втрати своєї національної ідентичності. Спільними з європейським середовищем цінностями вони вважають толерантність, повагу до прав людини, законслухняність, взаємопідтримку, високий рівень культури.

Виходячи з результатів інтерв'ю, доцільно говорити про соціальну дифузю цінностей, соціальних навичок, що відбувається під час комунікування і проживання за кордоном. Така соціальна дифузія пояснюється кількома чинниками:

– по-перше, адаптацією до нової культури. Українці, переїжджаючи до інших країн, вчаться розуміти місцеві цінності, традиції і мову, намагаються пристосуватися до культурного середовища, водночас зберігаючи свою ідентичність;

– по-друге, толерантністю і відкритістю. Взаємодія з людьми різного походження розвиває повагу до відмінностей, готовність сприймати їх без упреджень;

– по-третє, обміном культурним досвідом.

Враховуючи складнощі перебування українців за межами України, нашій державі слід створити національну програму збереження української ідентичності за кордоном, яка б включала і боротьбу зі стереотипами, і вивчення української мови серед дітей, що виїхали з України, і рекламування здобутків української культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюх, В. Національна ідентичність та місце історії в її структурі. *Людинознавчі*

студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного інституту ім. І. Франка. Дрогобич, 2002. Вип. 6. С. 14–23.

2. Астаф'єв, А. Національна ідентичність у сучасному світі. *Українська політична нація: генеза, стан, перспективи* / за ред. В. Крисаченка. Київ, 2004. С. 225–230.

3. Бадан, А. Трансформація української ідентичності в умовах глобалізації. *Філософські обрії*. Полтава, 2004. № 12. С. 112–124.

4. Баліч, Н. Соціальні практики та їхня роль у сучасному суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2013. № 4. С. 69–78.

5. Бевз, Т. А., Зорич, О. О., Зуйковська, А. А. та ін. *Політичні механізми формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві*: монографія. Київ, 2014. 296 с.

6. Богданович, Г. О. Трансформація української ідентичності як чинник формування нової політичної нації. *Українознавство*. 2024. № 3 (92). С. 44–56. URL: [https://doi.org/10.17721/2413-7065.3\(92\).2024.312865](https://doi.org/10.17721/2413-7065.3(92).2024.312865)

7. Бойченко, М. І. Множинність філософських практик Григорія Сковороди у сучасному прочитанні. *Філософська думка*. 2023. № 2. С. 117–131. URL: <https://doi.org/10.15407/fd2023.02.117>

8. Ващинська, І. Особливості постмодерних підходів до вивчення ідентичності. *Humanities & Social Sciences 2009 (HSS-2009)*. Львів, 2009. С. 242–243.

9. Вільчинська, І. *Етнічна та національна ідентичність сучасної української молоді*: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.05 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2002. 20 с.

10. Глебова, Н. Соціальна, національна, етнічна ідентичність: вітчизняний досвід. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія Соціологія*. Миколаїв, 2012. № 201. Вип. 189. С. 119–122.

11. Дані Міністерства економіки України. URL: t.me/uawarinfographics

12. Дедуш, О. Ідеологія та національна

ідентичність: етнологічний аспект. *Етнічна історія народів Європи*. 2017. № 53. С. 140–144.

13. Джаббарова, Л. В. Теоретичний аналіз досліджень особистісної та соціальної ідентичності студентської молоді. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2016. Вип. 3 (1). С. 34–38.

14. Додонова, В. І., Додонов, Д. Р. Зміст і структура соціальних практик. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. 2024. Т. 12. № 1. С. 126–140. URL: [https://doi.org/10.31548/hspedagog15\(1\).2024.126](https://doi.org/10.31548/hspedagog15(1).2024.126)

15. Додонова, В. І. Зміни національної ідентичності українців під час війни. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. 2024. Т. 12. № 3. С. 66–77. URL: <https://doi.org/10.31548/hspedagog/3.2024.66>

16. Єгупов, М. В. *Ідентичність як атрибут людини і суспільства*: автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03. Київ, 2015. 20 с.

17. Крисаченко, В. С. Українська ідентичність: онтологічні підстави та сутнісні риси. *Вісник Науково-дослідного інституту українознавства*. 2023. Вип. 1 (1). С. 6–21. URL: [https://doi.org/10.30840/2786-8818.1\(1\).2023.291947](https://doi.org/10.30840/2786-8818.1(1).2023.291947)

18. Михайлишина, Д., Самойлюк, М., Томіліна, М. *Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути?* Фінальний звіт. Київ, 2023. 120 с.

19. Настояща, К. В. *Трансформація повсякденних практик в сучасному суспільстві*: дис. ... доктора соціології: 054 / КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2024. 541 с.

20. Polanyi, M. *Personal Knowledge. Towards Post-Critical Philosophy*. The University of Chicago Press, 1974. 428 p.

21. Reckwitz, A. Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*. 2002. No 5 (2). P. 243–263. URL: <https://doi.org/10.1177/1368431022225432>

22. Фадеєв, В. Б., Попов, Б. В., Нельга, О. В. та ін. *Соціальні практики в глобальному вимірі*. Київ, 2009. 292 с.

23. Філіпчук, В. Європейська ідентичність: методологічні підходи тлумачення та особливості змістовного наповнення. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3. С. 386–395.

24. *Філософські виміри сучасної соціальної реальності*: монографія / за ред. О. В. Андрієнко, В. І. Додонової. Донецьк, 2013. С. 4–11, 35–49.

25. Хашиєва, Л. В. Множинна ідентичність: реалії глобалізованого суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 1. С. 276–283.

26. Чорна, Л. Г. Ідентичність особи: від групи до індивідуальності (методологічний аналіз). *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави*. 2012. Вип. 13. С. 108–118.

27. Шеховцова-Бурянова, В. А. *Українська ідентичність в контексті соціокультурних трансформацій сьогодення*: дис. ... доктора філософії: 033 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2024. 211 с.

28. Штомпка, Пйотр. *Соціологія. Аналіз суспільства*. Львів, 2020. 800 с.

REFERENCES

1. Artyukh, V. (2002). National Identity and the Place of History in Its Structure: Collection. *Humanistic Studies: Collection of Scientific Papers of the I. Franko State Pedagogical Institute in Drohobych*. Issue 6, pp. 14–23. [in Ukr.]

2. Astafiev, A. (2004). National Identity in the Modern World. *Ukrainian Political Nation: Genesis, State, Prospects*. Kyiv, pp. 225–230. [in Ukr.]

3. Badan, A. (2004). Transformation of Ukrainian Identity in the Conditions of Globalization. *Filosofski obrrii* (Philosophical Horizons), No. 12, pp. 112–124. [in Ukr.]

4. Balich, N. (2013). Social Practices and Their Role in Modern Society. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh* (Sociology: Theory, Methods, Marketing), No. 4. S.69–78. [in Ukr.]

5. Bezv, T., Zorych, O., Zuikovska, A., et al.

- (2014). *Political Mechanisms of Civil Identity Formation in Modern Ukrainian Society: A Monograph*. Kyiv, 296 p. [in Ukr.]
6. Bohdanovych, H. (2024). Transformation of Ukrainian Identity as a Factor in the Formation of a New Political Nation. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies)*, No. 3 (92), pp. 44-56. [online] Available at: [https://doi.org/10.17721/2413-7065.3\(92\).2024.312865](https://doi.org/10.17721/2413-7065.3(92).2024.312865) [in Ukr.]
7. Boichenko, M. (2023). Multiplicity of Philosophical Practices of Hryhoriy Skovoroda in Modern Reading. *Filosofska dumka (Philosophical Thought)*, No. 2, pp. 117-131. [in Ukr.]
8. Vashchynska, I. (2009). Features of Postmodern Approaches to the Study of Identity. *Humanities & Social Sciences 2009 (HSS-2009)*. Lviv, pp. 242-243. [in Ukr.]
9. Vilchynska, I. (2002). *Ethnic and National Identity of Modern Ukrainian Youth*. [A thesis for Candidate of Sciences degree in Political Sciences, specialty 23.00.05]. NAS of Ukraine; Institute of State and Law named after V. M. Koretskyi. Kyiv, 20 p. [in Ukr.]
10. Hlebova, N. (2012). Social, National, Ethnic Identity: Domestic Experience. *Scientific Works of the Black Sea State University named after Petro Mohyla. Series Sociology*. No. 201, Issue 189, pp. 119-122. [in Ukr.]
11. *Data from the Ministry of Economy of Ukraine*. (2026). [online]. Available at: t.me/uawarinographics [Accessed 8 Feb. 2026]. [in Ukr.]
12. Diedush, O. (2017). Ideology and National Identity: Ethnological Aspect. *Ethnic History of the Peoples of Europe*. No. 53, pp. 140-144. [in Ukr.]
13. Dzhabbarova, L. (2016). Theoretical Analysis of Studies of Personal and Social Identity of Student Youth. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya Psykholohichni nauky (Kherson State University Herald. Psychological Sciences Series)*, Issue 3(1), pp. 34-38. [in Ukr.]
14. Dodonova, V., Dodonov, D. (2024). Content and Structure of Social Practices. *Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy*. Vol. 12(1), No. 3, pp. 126-140. [online] Available at: [https://doi.org/10.31548/hspedagog15\(1\).2024.126-140](https://doi.org/10.31548/hspedagog15(1).2024.126-140). [in Ukr.]
15. Dodonova, V. (2024). Changes in the National Identity of Ukrainians during the War. *Humanitarni studii: pedahohika, psykholohiia, filozofiiia (Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy)*, Vol. 12(3), pp. 66-77. <https://doi.org/10.31548/hspedagog/3.2024.66>. [in Ukr.]
16. Yehupov, M. (2015). *Identity as an Attribute of a Person and Society*. [A thesis for Candidate of Sciences degree in Philosophical Sciences, specialty 09.00.03]. Kiev, 20 p. [in Ukr.]
17. Krysachenko, V. (2023). Ukrainian Identity: Ontological Grounds and Essential Features. *Visnyk Naukovo-doslidnoho instytutu ukrainoznavstva (Bulletin of the Research Institute of Ukrainian Studies)*, Vol. 1(1), pp. 6-21. [online] Available at: DOI: [10.30840/2786-8818.1\(1\).2023.291947](https://doi.org/10.30840/2786-8818.1(1).2023.291947). [in Ukr.]
18. Mykhailyshyna, D., Samoilyuk, M., Tomilina, M. (2023). *Refugees from Ukraine: Who are they, How Many of them and How to Return them?* Final Report. Kyiv, Center for Economic Strategy. 120 p. [in Ukr.]
19. Nastoiashcha, K. (2024). *Transformation of Everyday Practices in Modern Society*. [A thesis for Doctor of Sciences degree in Sociology, specialty 054]. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 541 p. [in Ukr.]
20. Polanyi, M. (1974). *Personal Knowledge. Towards Post-Critical Philosophy*. The University of Chicago Press. 428 p. [in Eng.]
21. Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*. No. 5(2), pp. 243-263. [online] Available at: DOI: <https://doi.org/10.1177/13684310222225432> [in Eng.]
22. Fadiev, V., Popov, B., Nelha, O., et al. (2009). *Social Practices in a Global Dimension*. Kyiv, 292 p. [in Ukr.]
23. Filipchuk, V. (2013). European Identity: Methodological Approaches to Interpretation and Features of Content Content. *Theory*

and *Practice of Public Administration*. Vol. 3, pp. 386–395 [in Ukr.]

24. Andrienko, O., Dodonova, V., eds. (2013). *Philosophical Dimensions of Modern Social Reality: A Monograph*. Donetsk, pp. 4–11, 35–49. [in Ukr.]

25. Khashieva, L. (2014). Multiple Identity: Realities of Globalized Society. *Actual Problems of Public Administration*. No. 1, pp. 276–283. [in Ukr.]

26. Chorna, L. (2012). Personal Identity: from Group to Individuality (Methodological Analysis). *Problemy politychnoi psykholohii ta*

yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy (Problems of Political Psychology and its Role in Becoming a Citizen of the Ukrainian State), No. 13, pp. 108–118. [in Ukr.]

27. Shekhovtsova-Burianova, V. (2024). *Ukrainian Identity in the Context of Sociocultural Transformations of the Present*. [A thesis for Doctor of Sciences degree in Philosophy, specialty 033]. National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv. 211 p. [in Ukr.]

28. Sztompka Piotr (2020). *Sociology. Analysis of Society*. Lviv, 800 p. [in Ukr.]

Summary

UKRAINIANS ABROAD: IDENTIFICATION PRACTICES OF UKRAINIAN MIGRANTS

Vira DODONOVA

orcid.org/ 0000-0002-4282-5495

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,

Professor of the Department of Philosophy and International Communication,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

email: dodonovav@nubip.edu.ua

The relevance of the research. The cultural diversity of Ukrainian society encourages each individual to interact constructively, to form a positive attitude toward representatives of other ethnic groups, and to develop knowledge about the surrounding cultures. Cross-cultural communication involves grasping the essence of understanding another individual while simultaneously ensuring that one is comprehended by them. In today's globalized world, cross-cultural communication and cross-cultural sensitivity are becoming important skills for successful communication and cooperation, as millions of Ukrainians who were forced to leave their homeland as a result of Russian aggression could see from their own experience. By integrating into the life of other countries, Ukrainians demonstrate their own cross-cultural sensitivity, making their contribution to the tolerant coexistence of different states.

The **purpose** of the study is to identify innovations in the identification of everyday practices of Ukrainians developed as a result of adaptation to a different social environment and forced cross-cultural communication.

Conclusions. The analysis of respondents' answers to the questions from a focused interview suggests that Ukrainian identity abroad is formed around the language, culture, traditions, family values and the desire to present their country with dignity. The majority of respondents emphasize the importance of their own behaviour and cultural integration without losing their national identity. The respondents believe that tolerance, respect for

human rights, law-abidingness, mutual support, and a high level of culture are common values in the European environment. Based on the results of the interview, it is advisable to talk about the social diffusion of values and social skills that occurs during communication and living abroad. This "social diffusion" is explained by several factors:

- first, by adapting to a new culture. When moving to other countries, Ukrainians learn to understand local values, traditions and language and try to adapt to the cultural environment while preserving their identity;
- second, tolerance and openness. Interaction with people of different backgrounds develops respect for differences and a willingness to accept them without prejudice
- third, the exchange of cultural experience.

Taking into account the difficulties of Ukrainians staying outside Ukraine, our state should create a national program for preserving Ukrainian identity abroad, which would include combating stereotypes, learning the Ukrainian language among children who have left Ukraine, and advertising the achievements of Ukrainian culture.

Keywords: social practices, everyday life, Europe, Ukraine, intercultural communication, migrants, identity, values.

Отримано редакцією / Received: 06.02.26

Прорецензовано / Revised: 17.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 26.02.26